

Korset ved Astrup.

Af Architect J. B. Løffler.

Medens vort Fædreland i flere Henseender er rigt paa saadanne kirkelige Gjenstande fra den tidligere Middelalder, som nøie vare knyttede til hele den katholske Kultus og derfor havde deres Plads bag Kirkernes og Klostrenes

skjærmende Mure, savne vi det fornødne Materiale til at danne os en bestemt Forestilling om den almindelige Karakter i den Art Mindesmærker, der henlagdes eller reistes paa hellige, indviede Steder ude i det Frie.

Allerede i de ældste kristne Tider fandtes der ved Kirkerne indviede Kirkegaarde, hvis Gravsteder de Heden-gangnes Efterladte vel søgte at smykke og frede, alt efter-som deres Evne tillod det, og den Afdøde havde været anset; men den samme Plet Jord, der ved Kirkens Op-førelse blev viet de Døde, maatte gennem Aarhundreder optage Støvet af de henfarne Slægter, og altsaa stadigt give Plads for nye Mindestene, hvorved Størstedelen af de ældre Tid efter anden tilintetgjordes. Ikke bedre gik det saa-danne Støtter, som reistes paa fri Mark til Andagtssted for den Veifarende, eller til Ihukommelse af Personer og Til-dragelser. Disse Mærketegn, der gjerne vare henstillede paa en lille Høi, bestode i Reglen af Kors, hvorpaa under-tiden et Billede af Frelseren var anbragt, og som enten vare udhugne af Kampesten eller sammenføiede af Ege-tømmer, men de havde vel som oftest kun ringe Størrelse, saa at den Omstændighed, der tildels har bevaret mange af vore hedenske Mindesmærker, Vanskeligheden ved at rydde dem, ikke kunde yde nogen Beskyttelse her.

Kun saare ringe er Tallet paa de fritstaaende Kors, om hvilke vi have nogen Efterretning. Ved Landeveien mellem Kjøbenhavn og Roskilde i Nærheden af Roskilde Kro stod det saakaldte Snubbe Kors¹⁾, vest for Slagelse ved Korsørveien hellig Anders's Kors, ved Gaarden Julskov i Nærheden af Nyborg »Julskovkorset«²⁾, og i Jylland, ved

¹⁾ Snubbe Korset antages at være reist i det 13de Aarhundrede af den adelige Familie Snubbe. Det var udhugget i Sten med et Billede af Frelseren og henstillet paa en muret Fod, der bar Aarstallet 1715. Danske Mæg. Tome I. Side 20.

²⁾ Ifølge Biskop, Dr. Engelstofts Afhandling i »Samlinger til Fyens Historie og Topographi« 5te Bind: »Critisk Undersøgelse om Julskovstøtten«, kan der neppe være nogen Tvivl om, at dette Mindesmærke, som blev reist i Aaret 1442 eller 47, oprindeligt

Landsbyen Randrup i Vestervig Sogn, et Kors, som var helliget Stifteren af Vestervig Kloster, St. Thøger. Af disse fire ere de tre aldeles tilintetgjorte, og det fjerde — hellig Anders's Kors — skriver sig i dets nuværende Skikkelse fra Aaret 1762.

Det turde derfor ikke være uden Interesse med et Par Ord at omtale et ældgammelt Stenkors, paa hvilket min Opmærksomhed blev hendraget under et Ophold i Jylland i Sommeren 1872, da det vistnok for de Fleste er ukjendt, og saavidt jeg véd, det eneste af den Art kristelige Mindestene, der staar bevaret til vore Dage. Korset, som er reist paa et Voldgjærde tilvenstre for Veien, der nord fra fører til Hovedgaarden Astrup i Salling, og i en Afstand af omtrent en Ottendedelmil fra Gaarden, er raat udhugget i en graaligrød Granit. Dets Høide, regnet fra Jordoverfladen, er 1 Al. 16 Tom., Hovedstammens Brede foroven 8 Tom., forneden $12\frac{1}{2}$ Tom. og Afstanden mellem Armenes Ydersider er $18\frac{1}{4}$ Tom. Dets eneste Prydelse er den allerede i Hedenskabets Tider anvendte Tougsnoning. En Snoning løber efter Armenes Midte tværs over Korset, én følger Midten af Hovedstammen opefter, og tre parallelløbende, i hvilke Snoningerne gaa i modsat Retning af hinanden, dække Størstedelen af Stammens nederste Del. Korsets smalle Sider ere smykkede paa lignende Maade. Det er næppe sandsynligt, at dette Fortidsminde ganske indtager sin oprindelige Plads, men den eneste Oplysning, jeg i saa Henseende kunde erholde paa Stedet, var, at det i lang Tid havde henligget i Markgrøften under det Gjærde, paa hvilket det nu staar.

Den Skik at reise slige Mindesmærker synes Nordboerne at have optaget fra Vesterlandene, England, Skotland

hørte hjemme paa Gulland og derfra overførtes til Gaarden, af hvis Eiere to vare Lehnsmænd paa Øen, den Ene fra 1509—1517, den Anden fra 1576—1584. Korset blev sønderslaaet i Slutningen af forrige eller Begyndelsen af dette Aarhundrede for at tjene til Brolægningsmateriale.

og Irland, med hvilke de stode i saa livlig Forbindelse, og blandt de derværende Kors, som synes at skrive sig fra det 10de og 11te Aarhundrede, finde vi mange, der, ligesom det her omtalte, have den noget tilspidsede Hovedstamme og Tougnsningen benyttet som Element i Dekorationen. I de andre nordiske Riger findes saadanne fritstaaende Stenkors, ikke sjeldent med Indskrift, bevarede i større Antal. Norge eier saaledes ikke færre end 28, og Efterretninger haves om 11 andre, som desværre nu ere tilintetgjorte¹⁾. I Sverrig skal der idetmindste findes en sex Stykker, og paa Gulland haves, foruden flere Trækors, 15 udhugne i Kalksten, af hvilke de fleste synes at tilhøre det 14de og 15de Aarhundrede. Et enkelt bærer Runeindskrift²⁾.

Disse Mindesmærker kunne antages at være reiste fra de første kristne Tider indtil henimod Midten af det 16de Aarhundrede. Astrup Korset kan muligen henføres til en lige saa tidlig Tid som de ældste i Naborigerne, men i ethvert Tilfælde er det næppe yngre end Slutningen af det 11te eller Begyndelsen af det 12te Aarhundrede.

¹⁾ »Om Steenkors« af W. F. K. Christie i »Urda, et norsk antiqvarisk-historisk Tidsskrift«, 2. Bind:

²⁾ »Kors på Gotland« af P. A. Säve i »Svenska Fornminnesföreningens Tidsskrift«. 1873. 2det Bind.